

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

Ro‘yxatga olindi

№ _____

201__-yil “__” _____

“TASDIQLAYMAN”

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat
o‘zbek tili va adabiyoti universiteti o‘quv
ishlari bo‘yicha prorektori

_____

201__yil “__” _____

“TILSHUNOSLIK NAZARIYASI” FANIDAN

ISHCHI O‘QUV DASTURI
(1-qism)

Ta‘lim yo‘nalishi: 5120100 – Filologiya va tillarni o‘qitish
(o‘zbek tili)

Umumiy soat	-121 soat
<i>Shu jumladan:</i>	
Ma‘ruza	-22 soat
Amaliy mashg‘ulot	-16 soat
Seminar	-18 soat
Mustaqil ta‘lim	-40 soat

TOSHKENT – 2016

Fanning ishchi o'quv dasturi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan namunaviy o'quv dastur asosida ishlab chiqildi.

Tuzuvchi: f.f.n., dots. B.Abdushukurov

Taqrizchi: f.f.d., prof. H.Dadaboyev

Fanning ishchi o'quv dasturi O'zbek tilshunosligi kafedrasining 201_ -yil __ iyundagi __- sonli majlisida muhokama etilgan va ma'qullangan.

Kafedra mudiri

B. Abdushukurov

Fanning ishchi o'quv dasturi O'zbek filologiyasi fakulteti Kengashining 201_ -yil __ -iyundagi __- sonli yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqqa tavsiya etilgan.

Dekan

B.Mengliyev

Mazkur ishchi o'quv dasturi Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti o'quv-uslubiy kengashining 201_ -yil __-iyundagi majlisida tasdiqlangan.

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i

A.Sayfullayev

2016-2017-o'quv yili uchun "**TILSHUNOSLIK NAZARIYASI** (Tilshunoslikka kirish)" fanidan tuzilgan ishchi o'quv dasturiga quyidagi o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi:

1. Asosiy va qo'shimcha adabiyotlarning muvofiqlik darajasi qayta ko'rib chiqildi.
2. Mavzularni ajratishda talabalarning o'zlashtirish darajasi e'tiborga olindi.
3. Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar mavzusini belgilashda pedagogik texnologiyadan foydalanish darajasini oshirish nazarda tutildi.

O'zgartirish va qo'shimchalar kirituvchi:

f.f.n., dots. B.Abdushukurov

Kirish

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch” asari, 2016-yil 13-maydagi “Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universitetini tashkil qilish to‘g‘risida”gi farmoni (PF-4947) hamda “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”dan kelib chiqqan holda talabalarda tilshunoslik sohasining predmeti, vazifalarini yoritish, fan doirasida o‘rganiladigan asosiy masalalarning mazmun mundarijasini belgilash, tilshunoslik tarixining eng muhim sahifalari borasida tasavvur hosil qilish, asosiy lisoniy ta’limotlar va maktablar, yo‘nalishlar haqida ma’lumot keltirish, ularga tilning grammatik strukturasi, til va jamiyat, til va tafakkur muammolari, shuningdek, tilshunoslik metodlariga bag‘ishlangan ma’ruzalar o‘qish dolzarbligini saqlab qolmoqda.

O‘quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o‘qitishning maqsadi tilshunoslik sohasining predmeti, vazifalarini yoritish, fan doirasida o‘rganiladigan asosiy masalalarning mazmun- mundarijasini belgilash, tilning ijtimoiy tabiati, shakllanishi, taraqqiyoti, til sathlari, dunyo tillari va turkiy tillar tavsifi va tasnifi, tilshunoslik maktablari, tilshunoslik metodlari, lisoniy universalialar va til strukturasi haqida ma’lumot berishdir.

Fanni o‘qitishning vazifalari – talabalarda “Tilshunoslik nazariyasi” fanining vujudga kelishi va rivojlanishi bo‘yicha bilimlarni shakllantirish va mustahkamlash; talabalarda tilshunoslik bo‘yicha boshlang‘ich bilimlarni shakllantirish; tilning ijtimoiy tabiati, til sathlari, tilshunoslik fani bo‘limlari, tilshunoslikda faol qo‘llaniladigan terminlarni o‘zlashtirish va nazariy tilshunoslik masalalarining hal qilinishi va yoritilishiga ilmiy yondashuvni tarbiyalash; tilshunoslik fanining tarixi, tilshunoslik maktablari va yo‘nalishlari, tilshunoslik metodlari, lisoniy universalialar va til strukturasi haqida bilim berishdan iborat.

Fan bo‘yicha talabalarning bilimi, ko‘nikma va malakasiga qo‘yiladigan talablar

“Tilshunoslik nazariyasi” fanini o‘zlashtirish jarayonida o‘rganiladigan masalalar doirasida **bakalavr:**

- tilning ijtimoiy tabiati;
- til va jamiyat munosabati;
- til va tafakkur munosabati;
- lison va nutq munosabati;
- asosiy lisoniy munosabatlar;
- til birliklari va nutq birliklarining o‘zaro mutanosibligi;
- tilning semiotik tabiati;
- tilning ramzlar tizimi sifatidagi ta’rifi;
- til sathlari;
- lisoniy paradigma asoslari;
- lisoniy tasnif asoslari;
- tilning tarixiy taraqqiyoti va o‘zgaruvchanligi;
- dunyo tillari va tillar tasnifi;

- tilshunoslikning ijtimoiy fanlar bilan bog‘liqligi;
- tilshunoslikning tabiiy fanlar bilan bog‘liqligi *haqida tasavvurga ega bo‘lishi*;
- tilshunoslikning ijtimoiy va tabiiy fanlar kesimida paydo bo‘lgan yangi chegaradosh fanlarni;
- struktur tilshunoslik nazariyalari va metodlarini *bilishi va ulardan foydalana olishi*;
- tillarning tipologik tasnifini faktik material asosida yoritish;
- til tiplari, til tiplarining asosiy belgilarini farqlash;
- morfologik tasnifni agglyutinativ va flektiv tillar misolida tahlil qilish;
- morfologik shakllarning xilma-xilligi, tillarning morfologik tipologiyasini tahlil qilish;
- geneologik tasnifni til oilalari va til guruhleri asosida izohlash;
- agglyutinativ tillar, flektiv tillar, qardosh va qardosh bo‘lmagan tillar o‘rtasidagi munosabatni yoritish;
- lisoniy va nutqiy birliklarning o‘zaro munosabatini tahlil qilish;
- tilni umumiy, nutqni xususiy hodisa sifatida izohlash;
- til-tafakkur-nutq munosabatini mustaqil asoslash *ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak*.

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

“Tilshunoslik nazariyasi” asosiy ixtisoslik fani hisoblanib, 1-va 8-semestrlarda o‘qitiladi. “Tilshunoslik nazariyasi” dasturini amalga oshirish o‘quv rejasida keltirilgan “Tilshunoslik va tabiiy fanlar”, “Sotsiolingvistika”, “Turkiy tillarning qiyosiy-tarixiy grammatikasi”, “Falsafa” fanlarida o‘rganiladigan muammolar borasida yetarli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishni talab etadi.

Asosiy qism sifatiga qo‘yiladigan talab mavzularning dolzarbligi, ularning ish beruvchilar talablari va ishlab chiqarish ehtiyojlariga mosligi, mamlakatimizda bo‘layotgan ijtimoiy-siyosiy va demokratik o‘zgarishlar, iqtisodiyotni erkinlashtirish, iqtisodiy-huquqiy va boshqa sohalardagi islohotlarning ustuvor masalalarini qamrab olishi hamda fan va texnologiyaning so‘nggi yutuqlari e‘tiborga olinishi tavsiya etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o‘rni

Talabalarda tilshunoslik bo‘yicha boshlang‘ich bilimlarni shakllantirish; tilshunoslikda faol qo‘llaniladigan terminlarni o‘zlashtirish va tilshunoslikka oid nazariy masalalarning hal qilinishi va yoritilishi, umumiy tilshunoslik fanining shakllanish bosqichlari, xususan, antik davr, o‘rta asrlar Yevropa va Sharq tilshunosligining shakllanishi va taraqqiy topishi, XIX boshlarida qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning tarkib topishi va uning negizida umumiy tilshunoslik fanining o‘z maqomiga ega bo‘lishi, XX asr boshlaridan e‘tiboran struktural tilshunoslik va uning yo‘nalishlariga asos solinishi borasida muayyan bilimga ega bo‘lish va ularni amaliyotda tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Fanni o‘qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

“Tilshunoslik nazariyasi” fanini o‘zlashtirishda o‘qitishning ilg‘or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Dasturda ko‘rsatilgan mavzular ma’ruza, amaliy mashg‘ulot, seminar mashg‘ulotlari shaklida olib boriladi, shuningdek, fanning dolzarb masalalari talabalarga mustaqil ta’lim sifatida o‘zlashtirish uchun beriladi. Fanni o‘zlashtirishda darslik, o‘quv va uslubiy qo‘llanmalar, ma’ruza matnlari, tarqatma materiallar, texnik vositalardan foydalaniladi. Ma’ruza, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlari zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Klaster”, “Bumerang”, “Keys-stadi”, “Matbuot konferentsiyasi” singari metodlari orqali hamda slaydlar, multimedia namoyishlari bilan o‘tkaziladi.

Asosiy qism

Fanning nazariy mashg‘ulotlari mazmuni

Tilshunoslikka kirish. Tilshunoslik fanining tushunchaviy terminologik apparati. Tilning ijtimoiy, biologik, fiziologik tabiati. Tilning ijtimoiy vazifalari. Til va jamiyat. Tilning jamiyatdagi ko‘rinishlari.

Til va tafakkur. Til birliklari va mantiqiy tushunchalarning o‘zaro munosabati.

Til-tafakkur-nutq munosabati. Lisoniy va nutqiy birliklar. Til birliklarining alohida tizim sifatida o‘zaro mutanosibli. Lisoniy paradigma va lisoniy munosabatlarning asosiy turlari. Lisoniy tasnif asoslari.

Tilning semiotik tabiati. Til sathlari. Tilshunoslik fani bo‘limlari.

Tilning tarixiy taraqqiyoti va o‘zgaruvchanligi. Sinxronik va diaxronik o‘zgarishlar.

Tillarning shakllanishi va rivojlanishi. Dunyo tillari tavsifi va tasnifi. Tillarning genetik, tipologik va areal tasniflari. Til oilalari. Til guruhlari.

Tilshunoslik va boshqa fanlar. Tilshunoslik va ijtimoiy fanlar. Tilshunoslik va falsafa. Tilshunoslik va mantiq. Tilshunoslik va sotsiologiya. Tilshunoslik va psixologiya. Tilshunoslik va psixoterapiya, psixiatriya, defektologiya.

Tilshunoslik va tarix. Tilshunoslik va arxeologiya. Etnografiya. Til va madaniyat.

Tilshunoslik va tabiiy fanlar. Tilshunoslikning fizika va kimyo fanlari bilan aloqadorligi. Tilshunoslikda maydon nazariyasi. Tilshunoslikda valentlik nazariyasi.

Tilshunoslik va biologiya. Tilshunoslik va antropologiya. Tilshunoslik va fiziologiya. Nutqiy buzilishlar: afaziologiya va logopediya.

Tilshunoslik va geografiya. Lingvogeografiya va areal tilshunoslik.

Tilshunoslik va matematika. Kibernetika.

Umumiy tilshunoslik. Tilshunoslik fanining vujudga kelishi. Tilshunoslik maktablari. Tilga oid ta’limotlar evolyutsiyasi. Qiyosiy-tarixiy tilshunoslikning yuzaga kelishi. Chog‘ishtirma tilshunoslik. Lingvistik tipologiya.

Qadimgi hind tilshunosligi. Vedalar tili. Prakrit tili. Vedalar va prakrit orasidagi farqlar. “Ashtadxyan” asari. Panini grammatikasining sof empirik va tasviriy xususiyatlari.

Qadimgi yunon tilshunosligi. Analogistlar va anomalistlar bahsi. Stoiklar ta'limoti. Grammatikaning mantiqdan ajratilishi. Yunon tilshunosligining grammatik davri. Ellinizm davri til maktabi ta'limoti.

Qadimgi Rim tilshunosligi. Analogistlar va anomalistlar qarashlarining davom ettirilishi. Qadimgi Rim tilshunosligi vakillarining qarashlari. "Analogiya haqida", "Lotin tili haqida", "Grammatika san'ati", "Fe'ning ma'nosi", "Grammatika san'ati haqida ta'limot" asarlarining lingvistik mohiyati.

Qadimgi Xitoy tilshunosligi. Xitoy leksikografiyasi. Xitoy tilshunosligida fonetik-prosodemiya hodisasining ishlab chiqilishi. Xitoy grammatikasi asoschilari.

O'rta asrlar tilshunosligi. Arab tilshunosligi. Arab leksikograflari. "Kitobul ayn", "Kitobul avomil", "Al-kitob" asarlari mohiyati. O'rta Osiyoda tilshunoslik. Mahmud Koshg'ariy turkiy tillar qiyosiy grammatikasining asoschisi. Qomusiy olimlarning tilshunoslikka oid qarashlari. Grammatikaga doir manbalardagi lingvistik qarashlar.

Yevropada uyg'onish davridagi tilshunoslik. Umumiy ratsional grammatikaning yaratilishi. Grammatika bilan mantiq o'rtasidagi aloqa. Rus tilshunosligi.

Komparativistika. Hind-yevropa tillarini qiyosiy-tarixiy o'rganishning to'rt davri. V.fon Gumboldt va umumiy tilshunoslik. Naturalizm. Psixologizm. Til sotsiologiyasi. Areal lingvistika. Strukturalizm. Zamonaviy tilshunoslikdagi postulatlar.

XX asr jahon tilshunosligi. Kompyuter lingvistikasi. Kognitiv tilshunoslik. Lingvokulturologiya. Pragmatika. Neyrolingvistika.

Tilshunoslikning tadqiqot metodlari. Eksperimental-fonetik metod.

Ma'ruza soatlarining mavzular bo'yicha taqsimlanishi

T/ r	Ma'ruza materiallari mavzulari	Soat
1	"Tilshunoslik nazariyasi" fani mazmuni, maqsadi, vazifalari.	2
2	Til va jamiyat. Sotsiolingvistika.	2
3	Til va tafakkur. Til birliklari va mantiqiy birliklar.	2
4	Til va nutq munosabati. Nutq faoliyati, og'zaki va yozma nutq.	2
5	Til – ramzlar tizimi. Tilning semiotik tabiati. Til birliklarining tizim sifatidagi munosabati.	2
6	Til va yozuv. Yozuvning tarixiy ahamiyati.	
7	Tilning tarixiy taraqqiyoti va o'zgaruvchanligi.	2
8	Tillarning shakllanishi va rivojlanishi.	2
9	Dunyo tillari tavsifi va tasnifi.	2
10	Tilshunoslik va boshqa fanlar.	2
11	Lingvistik tahlil metodlari. Umumiy va xususiy metodlar	2
Jami:		22

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda talabalar til birliklari, til va jamiyat, tilning ijtimoiy funksiyasi, semiotik tabiati, til va nutq, til va tafakkur, til strukturasi masalalarini o'rganadilar.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha kafedra professor-o'qituvchilari tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliy tahlil orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop ettirish orqali bilimni oshirish, matn ustida ishlash, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash, test savollari tuzish tavsiya etiladi.

Amaliy mashg'ulot soatlarining mavzular bo'yicha taqsimlanishi

T/r	Amaliy mashg'ulot mavzulari	Soat
1.	Tilning kommunikativ, emotsional-ekspressiv, akkumulyativ funksiyalari.	2
2.	Me'yorlashtirilgan tillar. Adabiy til va shevalar. Kreol tillar. Pijin tillari.	2
3.	Nutqning fonetik bo'linishi.	2
4.	Oraliq nazorat.	2
5.	Til taraqqiyotidagi ichki va tashqi omillar.	2
6.	Morfologik va geneologik tasnif.	2
7.	Tilshunoslik va ijtimoiy fanlar munosabati.	2
8.	Tilshunoslik va aniq fanlar munosabati.	2
Jami:		16

Seminar mashg'ulotlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlarida talabalar til birliklari va nutq birliklarining o'zaro munosabati, dunyo tillari tavsifi va tasnifi, til sathlari, til taraqqiyotidagi fonetik, leksik, grammatik o'zgarishlar, yozuv tarixi va yozuv turlari, lingvistik tahlil metodlari haqida amaliy ko'nikma va malaka hosil qiladilar.

T/r	Seminar mavzulari	Soat
1.	Millatlararo tillar. Xalqaro tillar. Sun'iy til.	2
2.	Oraliq nazorat	2
3.	Til birliklari va nutq birliklari.	2
4.	Til sathlari: grammatik sath.	2
5.	Til taraqqiyotidagi fonetik o'zgarishlar.	2

6.	Til guruhlari. Agglyutinativ tillar. Flektiv tillar.	2
7.	Stastistik metod. Komponent tahlil metodi. Tilshunoslik sohasiga oid asosiy terminlar mohiyati.	4
8.	Yakuniy nazorat	2
Jami:		18

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik;
- seminar mashg'ulotlariga tayyorgarlik;
- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- o'quv, ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fan bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish metodlaridan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari;
- masofaviy ta'lim.

Mustaqil ta'limning mazmuni va hajmi

Ishchi o'quv dasturining mustaqil ta'limga oid bo'lim va mavzulari	Mustaqil ta'limga oid topshiriq va tavsiyalar	Hajmi (soatda)
1	2	3
Amaliy mashg'ulotlarga tayyorlik	Amaliyot mavzusiga doir adabiyotlarni o'rganish.	10
Seminar mashg'ulotlarga tayyorlik	Seminar mashg'ulot mavzulariga doir adabiyotlarni o'rganish.	10
Tilshunoslik va semiotika.	Tilning semiotik mohiyatini o'rganish.	4
Tilning tizim sifatidagi mohiyati.	Terminologiya. Terminlar mohiyati	2
Fonema nazariyasi tarixidan. Fonemalar haqida turli fonologik maktab vakillarining fikrlari.	(N.S. Trubetskoy, L.V. Shcherba qarashlarini o'rganish).	2
Sharq mutafakkirlarining til shakllanishiga oid qarashlari	Yusuf Xos Hojib, Koshg'ariy, Navoiy qarashlarini o'rganish va tahlil etish	2
Til oilalari: Hind-yevropa tillari oilasi. Roman tillari.	Til oilalarining agglyutinativ, flektiv xususiyatlarini o'rganish.	4
Terminlar mohiyati.	Tilshunoslikka doir terminlar mazmun-mohiyatini o'zlashtirish.	2

Tilshunoslik fanining umumiy metodlari	Qiyosiy-tarixiy, analiz, sintez metodlarining maqsad, vazifalarini tahlil qilish.	4
Jami:		40

Dasturning informatsion-metodik ta'minoti

Dasturdagi mavzularni o'tishda ta'limning zamonaviy metodlaridan keng foydalanish, o'quv jarayonini yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish samarali natija beradi. Bu borada zamonaviy pedagogik texnologiyalarning "Klaster", "Matbuot konferensiyasi", "Bumerang" hamda "Muammoli ta'lim" texnologiyasining "Munozarali dars" metodi, shuningdek, nazariyaga doir slaydlardan foydalanish, savol-javob, test yechish, didaktik va rolli o'yin usullarini qo'llash nazarda tutiladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

Rahbariy adabiyotlar

1. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. -Тошкент: Маънавият, 2008.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида. -Тошкент: Ўзбекистон, 2011.
3. Каримов И.А. Ўрта асрлар шарқ алломалари ва мутафаккирларининг тарихий мероси, унинг замонавий цивилизация ривожигаги роли ва аҳамияти. -Тошкент, 2014.

Asosiy adabiyotlar

4. Abduazizov A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. -Toshkent, 2010.
5. Ирискулов И. Тилшуносликка кириш. -Тошкент, 2009.
6. Rasulov R. Umumiy tilshunoslik. -Toshkent, 2013.
7. Тилшунослик назарияси ва методологияси. Тузувчи: Х. Дадабоев. –Тошкент, 2004.
8. Xolmanova Z. Tilshunoslikka kirish.-Toshkent, 2007.

Qo'shimcha adabiyotlar

9. Абдуазизов А., Шереметова А. Общее языкознание. - Тошкент, 2004.
10. Баскаков Н. А., Содиқов А. С., Абдуазизов А. Умумий тилшунослик. -Тошкент, 1979.
11. Бушуй А.М., Сафаров Ш. Тил қурилиши: таҳлил методлари ва методологияси. - Тошкент: Фан, 2007.
12. Гельб И.Е. Опыт изучения письма (Основы грамматики). -М., 1982.
13. История письма. -М., 1979.
14. Козлова М.С. Философия и язык. -М., 1972.
15. Неъматов Х., Бозоров О. Тил ва нутқ.-Тошкент, 1993.

16. Нурмонов А., Йўлдошев Б. Тилшунослик ва табиий фанлар. -Тошкент, 2001.
17. Нурмонова А. Структур тилшунослик: илдизлари ва йўналишлари. -Андижон, 2006.
18. Nurmonov A. Lingvistik tadqiqot metodologiyasiva metodlari. -Toshkent, 2010.
19. Раҳматуллаев Ш. Тил қурилишининг асосий бирликлари. -Тошкент, 2002.
20. Раҳматуллаев Ш. Систем тилшунослик асослари. -Тошкент, 2007.
21. Соссюр Ф.де. Курс общей лингвистики. Труды пообщему языкознанию. -М. 1977.
22. Филин Ф.П. Очерки по теории языкознания. -М., 1982.
23. Шайкевич А.Я., Абдуазизов А.А., Гурджива Е.А. Введение в языкознание. - Тошкент: Ўқитувчи, 1989.
24. Щитка Н.Н., Юсупова К.Н. Введение в языкознание. –Тошкент, 2006.
25. Якушин Б.В. Гипотезы о происхождении языка. -М.,1984.
26. Ҳожиёв А. Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати. -Тошкент, 2002.
27. Тилшунослик назарияси. ЎУМ. ЎЗМУ, 2011. Ўзбек филологияси факультети кутубхонаси

Elektron manbalar

28. www.literature.uz
29. www.genhis.philol.ru.
29. <http://en.wikipedia.org/wiki/Structuralism>
30. <http://www.brocku.ca/english/courses/4F70/struct.html>

Joriy nazoratni baholash mezonlari:

1) 35-40 ball uchun talabning joriy nazorati quyidagi talablarga javob berishi lozim:

- berilgan savollarga batafsil javob berish, referat mavzusining mazmunini to‘la yoritish;
- matn tahlilini yuqori saviyada amalga oshirish;
- fikrni ilmiy-nazariy adabiyotlar yordamida asoslash;
- qo‘yilgan masala yuzasidan mustaqil mushohada yuritish;
- tizimli yondashish, uzviylikka amal qilish;
- imloviy, punktuatsion va uslubiy xatolarga yo‘l qo‘ymaslik (yozma ishlarda);
- og‘zaki bayonda ravonlik, adabiy uslub me‘yorlariga to‘la amal qilish;
- nazariy jihatdan xulosalash.

2) 28-34 ball uchun talabning joriy nazorati quyidagi talablarga javob berishi kerak:

- taqdim etilgan savollar mazmunini anglash;
- mavjud ilmiy adabiyotlarga asoslanib, savollarga javob yozish, referat mavzusining mohiyatini yoritish;
- mustaqil fikr yuritish;
- berilgan matnni tahlil qilish;

- tizimli yondashish;
- ba'zi imloviy xatolarning mavjudligi;
- og'zaki bayonda adabiy uslub me'yorlariga amal qilish;
- ilmiy xulosalarni bayon qilish;

3) 22-27 ball uchun talabning joriy nazorati quyidagi talablarga javob berishi lozim:

- savollar va referat mavzusining mohiyatini tushunish;
- berilgan matnni qisman tahlil qilish;
- bildirilayotgan mulohazalarni nazariy jihatdan asoslash;
- qo'yilgan vazifalar yuzasidan mustaqil fikr yuritish;
- javoblarda qisman tizimli yondashuv va uzviylikning mavjudligi;
- ayrim imloviy, uslubiy, punktuatsion xatolarning mavjudligi;
- og'zaki bayonda ravonlikning buzilganligi;
- muayyan xulosalarni qayd etish;

4) Quyidagi hollarda talabning joriy nazorati 0-21 ball bilan baholanishi mumkin:

- qo'yilgan masala haqida tasavvurning mavjudligi;
- savollarga javob yozish hamda referat mavzusini yoritishda ilmiy-nazariy qoidalarga rioya qilmaslik;
- berilgan matnni tahlil qila olmaslik;
- fikrning nazariy adabiyotlar yordamida yetarlicha asoslanmaganligi;
- tizimli yondashuv va uzviylik tamoyillariga amal qilinmaganligi;
- ishda imloviy, uslubiy, punktuatsion xatolarning mavjudligi;
- og'zaki bayonda ravonlikning yo'qligi;
- xulosalarda yondashuvning yuzaki ekanligi.

Oraliq nazoratni baholash mezonlari:

1) 26-30 ball uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

- berilgan testlar va savollarga to'liq va aniq javob berish;
- mustaqil fikr yuritish;
- imloviy, punktuatsion va uslubiy xatolarga yo'l qo'yimaslik;
- savollarning mazmun-mohiyatini chuqur anglash;
- o'tilgan mavzular bo'yicha to'liq tasavvurga ega bo'lish;
- ilmiy-nazariy adabiyotlarda qayd etilgan mulohazalardan atroflicha xabardor bo'lish.

2) 22-25 ball uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi kerak:

- berilgan testlar va savollarga aniq javob berish;
- mustaqil fikr yuritish;
- savollarning mazmun-mohiyatini anglash;
- ba'zi imloviy xatolarning mavjudligi;
- o'tilgan mavzular bo'yicha tasavvurga ega bo'lish;
- ilmiy-nazariy adabiyotlarda qayd etilgan mulohazalardan xabardor bo'lish.

3) 17-21 ball uchun talabning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi kerak:

- berilgan testlar va savollarga javob berish;

- mustaqil fikr yuritish;
- savollarning mohiyatini tushunish;
- ayrim imloviy, uslubiy, punktuatsion xatolarning mavjudligi (yozma bo‘lganda);
- o‘tilgan mavzular bo‘yicha qisman tasavvur hosil qilish;
- ilmiy-nazariy adabiyotlarda qayd etilgan mulohazalardan ma’lum darajada xabardor bo‘lish.

4) quyidagi hollarda talabning bilim darajasi 0-16 ball bilan baholanishi mumkin:

- testlar va savollarga berilgan javoblarning aniq emasligi;
- mustaqil fikr yuritilmaganlik;
- savollarning mazmun-mohiyatini anglamaslik;
- ishda imloviy, uslubiy, punktuatsion xatolarga yo‘l qo‘yish ;
- o‘tilgan mavzular bo‘yicha tasavvurga ega bo‘lmaslik;
- ilmiy-nazariy adabiyotlarda qayd etilgan mulohazalardan bexabarlik.

Yakuniy nazoratni baholash mezonlari:

26-30 ballga qo‘yiladigan talablar:

- talaba “Tilshunoslik nazariyasi” fanida o‘rganiladigan masalalar mohiyatini atroflicha bilsa, savollarga aniq va to‘liq javob bersa;

- “Tilshunoslik nazariyasi” fani mazmuniga oid savollarga mustaqil javob bersa, mavzuga ijodiy yondashsa, savollar mohiyatini tushunib, o‘z fikrini misollar yordamida asoslay olsa.

- imlo va uslubiy xatolarga yo‘l qo‘yilmasa, javoblarda tahliliy yondashuv sezilsa, to‘g‘ri xulosalar chiqarilgan bo‘lsa.

22-25 ballga qo‘yiladigan talablar:

- talaba tilshunoslikning terminlarini, fanning asosiy masalalarini bilsa, biroq mustaqil fikr bildira olmasa;

- tilshunoslik masalalari to‘g‘risidagi fikrini izchil, maqsadga muvofiq bayon qila olmasa;

- imloviy, uslubiy xatolarga yo‘l qo‘yilgan bo‘lsa, xulosalarda noaniqlik sezilsa.

17-21 ballga qo‘yiladigan talablar:

- talaba savollarga javob berishga harakat qilgan bo‘lsa, til sathlari, tilning shakllanishi va rivojlanishi, til va nutq, til va jamiyat, til va tafakkur masalalari, tilshunoslik maktablari, nazariy tilshunoslik tarixi, til va jamiyat, umumiy tilshunoslikning taraqqiyot bosqichlari borasida qisman tasavvurga ega bo‘lsa;

- “Tilshunoslik nazariyasi” fani masalalariga doir mulohazalarini qisman aks ettirsa, berilgan savollarga to‘liq va aniq javob bermagan bo‘lsa;

- imlo xatolari va uslubiy nuqsonlar 8-10tadan oshmasa.

0-16 ballga qo‘yiladigan talablar:

- talaba “Tilshunoslik nazariyasi” fani mavzulari bo‘yicha umumiy tasavvurga ega bo‘lsa;

- mavzu doirasida aniq tasavvurga ega bo‘lmasa, berilgan savollarga noto‘g‘ri va noniq javob bersa.

- imlo va uslubiy xatolari 8-10tadan oshsa, matn husnixat talablariga javob bermasa.

Reyting nazoratlari va baholash mezonlari

Reyting nazorati jadvali 1-semestr

N	Reyting nazorat / shakli, maksimal ballari	1-JN	2-JN	ON	Ya N	Ballar yig'indisi
1	Maksimal ball	20	20	30	30	100
2	Shakli:(test, yozma, og'zaki)	og'zaki	yoza	test	yoza	
3	Muddati (haftalarda)	13	16	14	19	

